

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

(Individual Study)

เรื่อง

กฏอัยการศึก กับ หลักนิติธรรม

Military Law for The Rule of Law

จัดทำโดย พลเอก สราวุธ ชลอยุธยา

รหัส ๕๘๐๓๔๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	
บทนำ	๑
๑. กฎอัยการศึก	๓
๑.๑ ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับกฎอัยการศึก	๓
๑.๒ แนวความคิดเกี่ยวกับกฎอัยการศึก	๓
๑.๓ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗	๗
๑.๔ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๐๒	๑๓
๑.๕ ประกาศของคณะปฏิวัติ (ฉบับที่ ๓๐๓) พ.ศ.๒๕๑๕	๑๓
๑.๖ กฎอัยการศึกในประเทศไทย	๑๔
๑.๗ อำนาจหน้าที่ของทหารกับกฎอัยการศึก	๑๔
๑.๘ สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก	๒๑
๒. หลักนิติธรรม (The Rule of Law)	๒๔
๒.๑ คำนิยามหลักนิติธรรม (The Rule of Law)	๒๔
๒.๒ แนวคิดและวิวัฒนาการของหลักนิติธรรม	๒๕
๒.๓ องค์ประกอบของหลักนิติธรรม	๒๕
๒.๔ หลักนิติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคม	๒๗
๓. วิเคราะห์วิจารณ์	๒๘
๔. บรรณานุกรม	๓๑

บทคัดย่อ

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง กฎอัยการศึกกับหลักนิติธรรมฉบับนี้จะกล่าวถึง
๑) รายละเอียดของกฎอัยการศึกเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับกฎอัยการศึก แนวความคิดเกี่ยวกับ
กฎอัยการศึก พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๐๒ ประกาศของคณะปฏิวัติ (ฉบับที่ ๓๐๓)
พ.ศ.๒๕๑๕ กฎอัยการศึกในประเทศไทย อำนาจหน้าที่ของทหารกับกฎอัยการศึก ๒) รายละเอียดของหลัก
นิติธรรมเกี่ยวกับ คำนิยาม แนวคิด และวิวัฒนาการของหลักนิติธรรม องค์ประกอบของหลักนิติธรรม
หลักนิติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคม ๓) การวิเคราะห์ วิจารณ์ วิวัฒนาการของกฎอัยการศึก
ที่เกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรม

Abstract

This report about Martial Law and Rule of Law will be about 1) The details of Martial Law, which are, the history ideas, statute (5th issue in 1959), the declaration of the Revolutionary Council No.303 (1972), the martial Law in Thailand, and the roles of military with the martial Law 2) Details of rule of Law definitions, ideas and evolutions, details, and social security 3) The analysis of evolution of martial Law which is relevant to rule of Law

บทนำ

รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๗ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๖:๓๐ น. โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคสช. โคนรัฐบาลรักษาการนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล นับเป็นรัฐประหารครั้งที่ ๑๓ ในประวัติศาสตร์ไทย รัฐประหารดังกล่าวเกิดขึ้นหลังวิกฤตการณ์การเมืองซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๖ เพื่อคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ และการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ.๒๕๕๐

ก่อนหน้านั้นสองวัน คือ วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่วันที่ ๑๖:๐๐ น. กองทัพบกตั้งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (กอ.รส.) และให้ยกเลิกศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (ศอ.รส.) ที่รัฐบาลชุดก่อนตั้งขึ้น กอ.รส. ใช้วิธีการปิดควบคุมสื่อ ตรวจสอบพิจารณาเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต และจัดประชุมเพื่อหาทางออกวิกฤตการณ์การเมืองของประเทศ แต่การประชุมไม่เป็นผล จึงเป็นข้ออ้างรัฐประหารครั้งนี้

หลังรัฐประหาร มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ สิ้นสุดลง ยกเว้นหมวด ๒ คณะรัฐมนตรีรักษาการหมดอำนาจ ตลอดจนให้ยุบวุฒิสภา จนเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ซึ่งให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และ สภาฯ มีมติเลือก พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๗

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้แต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยใช้เวลาประมาณปีครึ่งหลังจากนั้นจึงจะให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาผู้แทนราษฎรและองค์การอิสระทั่วไป ซึ่งในขณะที่ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นั้นก็ยังคงประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรอยู่โดยให้เหตุผลว่าเหตุการณ์บ้านเมืองยังไม่น่าไว้วางใจซึ่งอาจเกิดจากประชาชนที่สนับสนุนฝ่ายการเมืองที่มีความเห็นที่แตกต่างกัน สร้างวุ่นวายก่อให้เกิดความไม่สงบในบ้านเมืองจึงมีความจำเป็นต้องคงไว้ซึ่งกฎหมายพิเศษ

ในส่วนของนักวิชาการ นักกฎหมายและประชาชนบางส่วน มีความคิดเห็นว่าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.) ได้ทำการรัฐประหาร โคนล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และฉีก

รัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.๒๕๕๐ และมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรโดยไม่มีกำหนดเวลา ยกเลิกที่แน่นอน อีกทั้งยังดำเนินการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยพรรคพวกของตนเอง นั้น เป็นความไม่ถูกต้อง ซึ่งขัดกับหลักนิติธรรมที่สังคมโลกใช้กันอย่างสากล

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายก็มีข้อโต้แย้งและเหตุผลความจำเป็นด้วยกันทั้งคู่ สำหรับการศึกษานี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้ทราบถึงความเป็นมา ความจำเป็น ผลดีและผลเสียของทั้งสองแนวทาง และเพื่อหาหนทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละเหตุการณ์ไปเพราะการใช้กฎอัยการศึกกับหลักนิติธรรมได้อย่างสมบูรณ์เหมาะสม ไม่กระทบต่อความสุขโดยรวมของประชาชนในชาตินั้นไม่มีสูตรหรือทฤษฎีตายตัว การใช้กฎอัยการศึกกับหลักนิติธรรมในห้วงเวลาเดียวกันนั้นย่อมต้องใช้ทั้งหลักรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ในการดำเนินการเป็นอย่างมากเพื่อไม่ทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบรู้สึกว่าตนถูกริดรอนสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานไป

๑. กฎอัยการศึก

๑.๑ ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับกฎอัยการศึก

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กฎหมายในแต่ละประเทศทั้งที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ล้วนมีพัฒนาการไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เคารพและยอมรับในสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของบุคคลในด้านต่าง ๆ มากขึ้นเป็นลำดับมาอย่างต่อเนื่อง ดังหลักฐานที่มีมาตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช ๑๒๑๕ ตรงกับปีพุทธศักราช ๑๗๕๘ ปรากฏตามเอกสารแมกนา คาร์ตา (Magna Carta) หรือที่เรียกว่า “กฎบัตรอันยิ่งใหญ่” ที่แสดงว่า กษัตริย์อังกฤษต้องยอมจำกัดอำนาจตนเองลงตามขอบเขตในกฎบัตรนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิด เรื่อง การปกครองภายใต้กฎหมาย (rule of law) หรือที่นักวิชาการกฎหมายไทยได้ให้นิยามกันไว้หลากหลาย เช่น “หลักนิติธรรม” “หลักนิติรัฐ” หรือ “หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย” เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันในความสูงสุดของกฎหมายในการปกครองของรัฐให้เป็นที่แพร่หลาย ความหมายของหลักการนี้ได้มีความชัดเจนเพิ่มขึ้นเรื่อยมาจนเรียกได้ว่า เป็นการปกครองโดยกฎหมายเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยเป็นธรรมทั้งต่อเอกชนแต่ละคนที่เป็นสมาชิกของรัฐ (Individual interest) และเป็นธรรมต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ประโยชน์มหาชนหรือประโยชน์ของรัฐ (Public interest) ซึ่งรัฐมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อคุ้มครองทั้งประโยชน์เอกชนและประโยชน์มหาชน และในกรณีที่ประโยชน์ทั้งสองขัดกันก็ต้องคุ้มครองให้เกิดดุลยภาพที่เป็นธรรม แนวคิดดังกล่าวได้กลายเป็นหลักการอันเป็นที่ยอมรับของประเทศต่าง ๆ ที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยทั้งหลายซึ่งรวมถึงประเทศไทย และนำไปบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญของตนเพื่อยืนยันการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้านต่าง ๆ ไว้เป็นหลักฐาน รวมทั้งบัญญัติให้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ แต่จะกระทำได้อย่างจำกัดเพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยยอมรับเป็นหลักการว่า การเคารพคุ้มครองดูแลสิทธิและเสรีภาพของประชาชนถือเป็นหลัก ส่วนการจำกัดสิทธิและเสรีภาพถือเป็นข้อยกเว้น ด้วยเหตุนี้เองการตรากฎหมายทั่วไปขึ้นใช้บังคับในประเทศทั้งหลายเหล่านี้จึงถูกจำกัดกรอบให้อยู่ภายใต้หลักนิติธรรมทั้งสิ้น

แต่ถึงกระนั้นก็ดี ในยามที่เกิดมีหรืออาจเกิดสถานการณ์ร้ายแรงหรือความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมืองที่จะเป็นอันตรายต่อประเทศอันเป็นประโยชน์สาธารณะของชาติอย่างร้ายแรงขึ้น เช่น สงคราม จลาจล กบฏ ภัยพิบัติ สาธารณะ เป็นต้น ในสถานการณ์เช่นนี้ทุกประเทศต่างถือเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งรัดแก้ไขเพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของประเทศหรือประโยชน์สาธารณะให้ยุติลงและฟื้นคืนกลับมาโดยเร็วที่สุด และยอมรับถึงความจำเป็นที่รัฐจะต้องมีอำนาจ เครื่องมือ สรรพกำลัง และอาวุธ

ในการดำเนินการได้อย่างเต็มที่และเหมาะสม เช่น ในยามที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม จำเป็นต้องใช้กำลัง อำนาจทางทหาร และอาวุธ ตรวจค้น ยึด จับกุม คุมขัง เกณฑ์บุคคลหรือทรัพย์สิน ตรวจสอบการติดต่อ สื่อสารระหว่างบุคคลที่อาจเป็นภัยต่อชาติและประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้ศัตรูรุกคืบ ครอบครองดินแดน ทรัพย์สิน และสร้างความเสียหายเดือดร้อนแก่ประชาชน ไปพร้อมกับการสร้างความได้เปรียบเพื่อเอาชนะหรือขับไล่ศัตรูของชาติ นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องให้การคุ้มครองเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจไม่ให้เกิดต้องรับผิด และห้ามบุคคลเรียกร้องค่าเสียหายหรือการใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาคดีต่อศาลพลเรือนในบางเรื่องด้วย เป็นต้น ซึ่งการใช้อำนาจดังกล่าวย่อมเป็นที่แน่นอนว่า จะต้องมีผลกระทบในทางจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กว้างขวางมากน้อยขึ้นอยู่กับระดับความร้ายแรงของสถานการณ์เป็นสำคัญ และกฎหมายทั่วไป ที่มีใช้ในยามปกติย่อมไม่มีบทบัญญัติให้รัฐมีอำนาจกระทำการเช่นนั้นได้ตามหลักนิติธรรม ส่วนอำนาจที่รัฐพอจะมีอยู่บ้างตามกฎหมายบางฉบับก็อาจไม่เหมาะสม หรือไม่เพียงพอจะเยียวยาแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นานาอารยประเทศต่างยอมรับโดยทั่วกันถึงความจำเป็นต้องมีกฎหมายพิเศษในสถานการณ์อันไม่ปกติมอบอำนาจให้รัฐมีและใช้อำนาจได้กว้างขวางเบ็ดเสร็จ รวมถึงจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากกว่ายามปกติ โดยถือเป็นกรณีที่ประโยชน์ของเอกชนขัดแย้งกับประโยชน์สาธารณะ ซึ่งรัฐจำเป็นต้องนำข้อยกเว้นของหลักนิติธรรมมาใช้ในการตรากฎหมายและใช้อำนาจจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพื่อคุ้มครองรักษาประโยชน์สาธารณะไว้ ขณะเดียวกันก็ได้พยายามวางกรอบให้มีและการใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษนี้ได้เพียงเท่าที่จำเป็นจริง ๆ และอย่างจำกัดเท่านั้น ดังจะเห็นได้ว่า ในเวลาต่อมาประเทศต่าง ๆ ก็ได้มีการบัญญัติกรอบอำนาจของรัฐในการตรากฎหมายพิเศษในสถานการณ์ไม่ปกติดังกล่าวได้เพียงเท่าที่อยู่ภายใต้เงื่อนไข ขอบเขต และระยะเวลาอย่างจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศเพื่อรับรองความชอบธรรมไว้อีกชั้นหนึ่งด้วยกันทั้งสิ้น (ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์ สานต์ กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง หน้า ๑๒ - ๒๕)

๑.๒ แนวความคิดเกี่ยวกับกฎอัยการศึก

แนวความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นต้องมีระบบกฎหมายพิเศษในสถานการณ์ไม่ปกตินี้เริ่มกำเนิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่ในปีคริสต์ศักราช ๑๖๒๘ ดังปรากฏตามเอกสารประวัติศาสตร์ของประเทศอังกฤษชื่อว่า The Petition of Right ที่มีข้อบัญญัติกล่าวไว้ในความตอนหนึ่งห้ามใช้อำนาจกฎอัยการศึกในเวลาสงบ

นอกจากนี้ในประเทศฝรั่งเศสซึ่งเป็นที่ยอมรับว่ามีระบบกฎหมายปกครองที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดประเทศหนึ่งก็ยังมีระบบกฎหมายพิเศษลักษณะนี้ใช้บังคับมาตั้งแต่ในปีคริสต์ศักราช ๑๘๔๕ ตาม

ทฤษฎีว่าด้วยสถานการณ์ยกเว้นเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งยอมรับในหลักการที่ว่า บางสถานการณ์เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องมีเครื่องมือเพิ่มเป็นกรณีพิเศษเพื่อแก้ไขปัญหา และเครื่องมือเช่นนี้นี้ย่อมกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากกว่ากรณีปกติ กฎหมายพิเศษในสถานการณ์ยกเว้นเป็นอย่างยิ่งตามทฤษฎีดังกล่าวที่สำคัญ คือ

- รัฐบัญญัติ ฉบับลงวันที่ ๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๔๕ (Loi sur L' état de siège du ๕ août ๑๘๔๕) บัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือฝ่ายพลเรือน ให้ข้อพิพาททางอาญาอยู่ในเขตอำนาจของศาลทหาร และเจ้าหน้าที่มีอำนาจใช้มาตรการที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ (กฎหมายฉบับนี้มีหลักการเช่นเดียวกับกฎอัยการศึกของไทยในปัจจุบัน)

- รัฐบัญญัติ ฉบับลงวันที่ ๓ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๕ บัญญัติให้อำนาจคณะรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศใช้สถานการณ์ฉุกเฉิน และให้อำนาจต่าง ๆ โอนมาอยู่ที่ข้าราชการฝ่ายพลเรือน และเจ้าหน้าที่มีอำนาจใช้มาตรการที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ (กฎหมายฉบับนี้มีหลักการคล้ายคลึงกับกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินของไทยในปัจจุบัน)

ซึ่งต่อมาประเทศฝรั่งเศสก็นำหลักการนี้ไปบัญญัติรองรับไว้ในมาตรา ๓๖ ของ รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๘๕๘ (ฉบับปัจจุบัน) เพื่อสร้างความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญในการมีกฎหมายดังกล่าวซ้ำอีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังยอมรับว่า การกระทำทางปกครองในสถานการณ์หรือวิกฤตการณ์ร้ายแรง เป็นข้อยกเว้นการใช้หลักความชอบด้วยกฎหมายได้ ตามทฤษฎีว่าด้วยสถานการณ์ยกเว้นเป็นอย่างยิ่ง (La théorie des circonstances exceptionnelles) ซึ่งพัฒนามาจากแนวคำพิพากษาของศาลปกครอง ตั้งแต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ ที่ศาลปกครองได้วางหลักว่า กรณีใดจะถือเป็นสถานการณ์ยกเว้นเป็นอย่างยิ่งก็ต่อเมื่อ เป็นสถานการณ์ที่ต้องยกเว้นเป็นอย่างยิ่งอย่างแท้จริง เช่น ภาวะสงคราม ภัยธรรมชาติ โรคระบาด การนัดหยุดงานในอาณาบริเวณกว้างและเป็นเวลานานจนทำให้การบริการสาธารณะสะดุดลง เป็นต้น สถานการณ์เช่นว่านั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้ฝ่ายปกครองไม่อาจปฏิบัติตามหลักความชอบด้วยกฎหมายได้ดังเช่นสถานการณ์ปกติ ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้มาตรการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในสถานการณ์ยกเว้นดังกล่าว ต้องคุ้มค่าเพียงพอ เช่น ทำไปเพื่อความมั่นคงของชาติ หรือเพื่อความต่อเนื่องของบริการสาธารณะ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาก็มีกฎหมายสำหรับใช้ในยามที่ประเทศเกิดสงครามหรือสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในภาวะไม่ปกติเช่นกัน กฎหมายฉบับนี้มีกำเนิดขึ้นจากแนวความคิดตามกฎหมายเอง โกลอเมรี

กัน แต่มีการพัฒนาการแท้จริงมาจากประสบการณ์สงครามกลางเมือง และการก่อกบฏของคอร์ที่กรรมกรก่อความไม่สงบขึ้น ที่มลรัฐโรดไอแลนด์ เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๔๒ กฎอัยการศึกของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้มีแนวคิดที่มีความยืดหยุ่นโดยกำหนดให้ใช้มาตรการต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน ตามระดับความรุนแรงหรือจำเป็นของสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขให้สถานการณ์พินาศหรือดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสาธารณะได้อย่างเหมาะสม โดยให้อำนาจแก่คณะผู้บริหารซึ่งได้แก่ประธานาธิบดีหรือผู้ว่าการรัฐสามารถประกาศใช้กฎอัยการศึก ภายใต้หลักการว่าพื้นที่ที่จะประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ต้องเป็นพื้นที่ที่หน่วยงานพลเรือนที่มีอาวุธของรัฐบาลหมดความสามารถในการควบคุมสถานการณ์และศาลพลเรือนไม่สามารถทำหน้าที่ได้ ซึ่งโดยทั่วไปมักเกิดจากการก่อกบฏ การจลาจล หรือการใช้กำลังทหารเข้าบุกยึดครองดินแดนของต่างชาติ

ดังตัวอย่างที่ปรากฏในกรณีการประกาศใช้กฎอัยการศึกในมลรัฐฮาวาย ภายหลังจากประเทศญี่ปุ่นได้บุกโจมตีทางอากาศต่อฐานทัพอากาศเพิร์ลฮาร์เบอร์ ครั้งนั้นมีการใช้มาตรการต่อประชาชนในมลรัฐฮาวาย โดยเฉพาะคนที่มีเชื้อสายของชาติศัตรูหลายประการ ทั้งการสั่งห้ามประชาชนออกนอกเคหสถานในยามวิกาล ปิดสถานบันเทิง จำกัดสุรา ปั่นส่วนน้ำมันเชื้อเพลิง ควบคุมการจำหน่ายอาหาร ส่งตัวคนที่มีเชื้อชาติศัตรูเข้าค่ายกักกัน และตรวจสอบการใช้โทรศัพท์ด้วยภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ ให้ศาลทหารทำหน้าที่แทนศาลพลเรือนซึ่งห้ามการอุทธรณ์ เป็นต้น

ระบบกฎหมายพิเศษสำหรับสถานการณ์อันไม่ปกติและมีระดับความร้ายแรงกระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติหรือประโยชน์สาธารณะอย่างมากที่ยอมรับให้มีการตราขึ้นใช้บังคับกันเป็นสากล และมีการใช้กันอย่างแพร่หลายมากที่สุด ได้แก่

- กฎหมายที่ใช้สำหรับกรณีมีสถานการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนไม่มีอำนาจเพียงพอ หรือมีแต่ไม่อาจควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเข้าดำเนินการ โดยอาจต้องให้มีและใช้มาตรการหรืออำนาจพิเศษที่เด็ดขาดเข้มงวด รุนแรง รวมถึงการใช้กำลังอาวุธเข้าแก้ไข ป้องกัน หรือปราบปราม เช่น การก่อกองความไม่สงบ จลาจล การรุกรานอธิปไตย การสู้รบหรือสงคราม เป็นต้น กฎหมายพิเศษลักษณะนี้เปรียบเทียบกับกฎอัยการศึกในระบบกฎหมายไทย และ

- กฎหมายที่ใช้สำหรับกรณีมีสถานการณ์ร้ายหรือฉุกเฉินเกิดขึ้นซึ่งกฎหมายหรือวิธีบริหารงานปกติอาจไม่เพียงพอแก่การดำเนินการได้หรือมีประสิทธิภาพ แต่ยังคงอยู่ในวิสัยที่จะควบคุม ป้องกัน หรือแก้ไขได้โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนแต่อาจจะมีความจำเป็นต้องได้รับอำนาจเพิ่มเติมหรือมีวิธีบริหารงานเป็นพิเศษกว่าในสถานการณ์ปกติทั่วไป กฎหมายพิเศษลักษณะนี้เปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินในระบบกฎหมายไทย

ซึ่งประเทศต่าง ๆ ทั้งในทวีปยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือ ทวีปออสเตรเลีย และทวีปเอเชีย รวมถึงประเทศไทย ต่างมีการตรากฎหมายลักษณะนี้ขึ้นใช้บังคับตามระดับความร้ายแรงของสถานการณ์ทั้งสิ้น โดยมีหลักการสำคัญคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันก็แต่เพียงความเข้มงวดเด็ดขาดในการบังคับใช้และชื่อของกฎหมาย ดังนี้

- ประเทศฝรั่งเศส ใช้ชื่อว่า Loi sur L' état de siège du ๘ août ๑๙๕๕ และ L' état d'urgence
- ประเทศสหรัฐอเมริกา ใช้ชื่อว่า National Security Act และPatriot Act
- ประเทศอังกฤษ ใช้ชื่อว่า Civil Contingencies Act
- ประเทศแคนาดา ใช้ชื่อว่า Emergency Measures Act และEmergencies Act
- ประเทศออสเตรเลีย ใช้ชื่อว่า National Emergency Act นอกจากนี้ในแต่ละมลรัฐก็ยังสามารถออกกฎหมายลักษณะนี้ได้เองด้วย เช่น Emergency Management Act หรือ State Emergency Service เป็นต้น
- ประเทศเกาหลีใต้ ใช้ชื่อว่า South Korea's National Security Law
- ในประเทศมาเลเซีย ใช้ชื่อว่า Internal Security Act และEmergency Law ๑๕๖๕
- ในประเทศสิงคโปร์ ใช้ชื่อว่า Internal Security Act

สำหรับประเทศไทยเองก็มีหรือเคยมีระบบกฎหมายพิเศษสำหรับบังคับใช้ในสถานการณ์ไม่ปกติต่าง ๆ อยู่หลายลักษณะและหลายฉบับ เช่น กฎอัยการศึก กฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน กฎหมายว่าด้วยการกักคุมผู้เป็นภัยแก่ชาติในภาวะคับขัน กฎหมายว่าด้วยการมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน กฎหมายว่าด้วยการควบคุมและจัดการกิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าวบางจำพวกในภาวะคับขัน กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ในภาวะคับขัน กฎหมายว่าด้วยการควบคุมยานพาหนะทางน้ำในภาวะคับขัน กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมสงคราม กฎหมายว่าด้วยการห้ามใช้วิทยุโทรเลขในเวลาสงคราม เป็นต้น (ปิยะบุตร แสงกนกสกุล บทวิเคราะห์พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘)

๑.๓ พระราชบัญญัติ กฎอัยการศึก พระพุทธศักราช ๒๕๕๗

พระราชปรารภ

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า กฎอัยการศึกซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) นั้น อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายทหารที่จะกระทำการใด ๆ ยังหาตรงกับระเบียบพิชัย

สงคราม อันจะได้รักษาความเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอก หรือ เกิดขึ้นภายในได้ โดยสะดวกไม่ บัดนี้ สมควรแก้ไขกฎอัยการศึกและเปลี่ยนแปลง ให้เหมาะกับกาลสมัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) นั้นเสีย และให้ใช้กฎอัยการศึกซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ดังต่อไปนี้

นามพระราชบัญญัติ

มาตรา ๑* พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗" *[ร.ก.๒๔๕๗/-/๓๘๘/๑๓ ก้นยายน ๒๔๕๗] ใช้พระราชบัญญัติที่ใดเมื่อใดต้องประกาศ

มาตรา ๒* เมื่อเวลามีเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความเรียบร้อย ปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอก หรือภายในราชอาณาจักรแล้ว จะได้มี ประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกทุกมาตราหรือแต่บาง มาตรา หรือข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของมาตรา ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขแห่ง การใช้บทบัญญัตินั้น บังคับในส่วนหนึ่งส่วนใดของราชอาณาจักรหรือตลอดทั่ว ราชอาณาจักร และถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใด หรือ ณ ที่ใดแล้ว บรรดาข้อความ ในพระราชบัญญัติหรือบทกฎหมายใด ๆ ซึ่งขัดกับความของกฎอัยการศึกที่ใช้ ให้ บังคับต้องระงับ และใช้บทบัญญัติของกฎอัยการศึกที่ใช้บังคับนั้นแทน * [มาตรา ๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ พุทธศักราช ๒๔๘๕]

ลักษณะประกาศ

มาตรา ๓ ถ้าไม่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วพระราชอาณาจักร ในประกาศนั้นจะได้แสดงให้เห็น ปรากฏว่า มณฑลใด ตำบลใด หรือเขตใดใช้ กฎอัยการศึก

ผู้มีอำนาจใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๔ เมื่อมีสงครามหรือจลาจลขึ้น ณ แห่งใดให้ผู้บังคับบัญชา ทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังอยู่ได้ บังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับ บัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารมีอำนาจ ประกาศใช้กฎอัยการศึก เฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของกองทหารนั้นได้ แต่จะต้องรีบรายงานให้รัฐบาล ทราบโดยเร็วที่สุด

เมื่อเลิกต้องประกาศ

มาตรา ๕ การที่จะเลิกใช้กฎอัยการศึกแห่งใดนั้น จะเป็นไปได้ต้องมี ประกาศกระแสพระบรมราชโองการเสมอ

อำนาจทหารเมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๖* ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร มีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติ ตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร *[มาตรา ๖ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕]

อำนาจศาลทหาร และอำนาจศาลพลเรือน เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๗* ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนคงมีอำนาจ พิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาศึก และ ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษา คดีอาญา ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกและในระหว่าง ที่ใช้กฎอัยการศึกตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อ หรือแต่บางข้อ และหรือ บางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งได้ ทั้งนี้มีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติม หรือ ยกเลิกประกาศดังกล่าวนั้นด้วย ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามความในวรรคแรก ให้มีผลบังคับเฉพาะคดีที่การกระทำผิดเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ระบุไว้ในประกาศ วันที่ระงับนั้นจะเป็นวันที่ออกประกาศนั้นหรือภายหลังก็ได้ ประกาศ เช่นว่านี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาด้วย นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้ กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ หรือความสงบเรียบร้อย ของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะสั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นใน ศาลทหารก็ได้ *[มาตรา ๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕] มาตรา ๗ ทวิ* ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ตามความในมาตรา ๗ นั้น จะให้ศาลทหารในทุก ท้องที่หรือแต่บางท้องที่มีอำนาจ พิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามที่กล่าวในมาตรานั้นเท่ากันหรือน้อยกว่า กันก็ได้ *[มาตรา ๗ ทวิ เพิ่มความโดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๕๔๗] มาตรา ๗ ตริ* เมื่อได้เลิกใช้กฎอัยการศึกแล้ว ให้ศาลทหารคงมี อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ยังคงค้างอยู่ใน ศาลนั้น และให้มีอำนาจพิจารณา พิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ยังมิได้ฟ้องร้องในระหว่างเวลาที่ใช้กฎอัยการศึกนั้น ด้วย *[มาตรา ๗ ตริ เพิ่มความโดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๕๔๗]

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ

มาตรา ๘ เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกในตำบลใด เมืองใด มณฑลใด เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็มที่จะตรวจค้น ที่จะเกณฑ์ ที่จะห้าม ที่จะยึด ที่จะ เข้าอาศัย ที่จะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่ และที่จะจับได้

การตรวจค้น

มาตรา ๘* การตรวจค้นนั้น ให้มีอำนาจที่จะตรวจค้นดังต่อไปนี้

(๑) ที่จะตรวจค้นบรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์ หรือต้องห้าม หรือต้องยึด หรือจะต้องเข้าอาศัย หรือมีไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งมีอำนาจที่จะตรวจค้นได้ไม่ว่าที่ตัวบุคคล ในยานพาหนะ เคหะสถาน สิ่งปลูกสร้าง หรือ ที่ใด ๆ และไม่ว่าเวลาใด ๆ ทั้งสิ้น

(๒) ที่จะตรวจข่าวสาร จดหมาย โทรเลข หีบ ห่อ หรือสิ่งอื่นใดที่ส่ง หรือมีไปมาถึงกันในเขตที่

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

(๓) ที่จะตรวจหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บทหรือคำ ประพันธ์ *[มาตรา ๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕]

การเกณฑ์

มาตรา ๑๐ การเกณฑ์นั้น ให้มีอำนาจที่จะเกณฑ์ได้ดังนี้

(๑) ที่จะเกณฑ์พลเมืองให้ช่วยกำลังทหารในกิจการ ซึ่งเนื่องใน การป้องกันพระราชอาณาจักร หรือช่วยเหลือเกี่ยวหนุนราชการทหารทุกอย่าง ทุกประการ

(๒) ที่จะเกณฑ์ยวดยาน สัตว์พาหนะ เสบียงอาหาร เครื่องศาสตราวุธ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จากบุคคลหรือบริษัทใด ๆ ซึ่งราชการทหาร จะต้องใช้เป็นกำลังในเวลานั้นทุกอย่าง

การห้าม

มาตรา ๑๑* การห้ามนั้น ให้มีอำนาจที่จะห้ามได้ดังนี้

(๑) ที่จะห้ามมั่วสุมประชุมกัน

(๒) ที่จะห้ามออก จำหน่าย จ่ายหรือแจก ซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพ บท หรือคำ ประพันธ์

- (๓) ที่จะห้ามโฆษณา แสดงมหรสพ รับหรือส่งซึ่งวิทยุ วิทยุ กระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์
- (๔) ที่จะห้ามใช้ทางสาธารณะเพื่อการจราจรไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำ หรือทางอากาศ รวมถึงทางรถไฟและทางรถรางที่มีรถเดินด้วย
- (๕) ที่จะห้ามมิหรือใช้เครื่องมือสื่อสารหรืออาวุธ เครื่องอุปกรณ์ของ อาวุธ และเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน หรือที่อาจนำไปใช้ทำเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติ ดังกล่าวได้
- (๖) ที่จะห้ามบุคคลออกนอกเคหสถานภายในระหว่างระยะเวลาที่ กำหนด
- (๗) ที่จะห้ามบุคคลเข้าไปหรืออาศัยอยู่ในเขตท้องที่ใดซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่าย ทหารเห็นว่าเป็นการจำเป็น เพื่อการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษา ความสงบเรียบร้อยและเมื่อได้ประกาศห้ามเมื่อใดแล้ว ให้ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตนั้น ออกไปจากเขตนั้นภายในกำหนดเวลาที่ได้ประกาศกำหนด
- (๘) ที่จะห้ามบุคคลกระทำความหรือมีซึ่งกิจการหรือสิ่งอื่นใดได้ตามที่รัฐมนตรี ว่าการกระทรวงกลาโหม ได้กำหนดไว้ว่าควรต้องห้ามในเวลาที่ได้มีการประกาศ ใช้กฎอัยการศึก *[มาตรา ๑๑ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕]

การยึด

มาตรา ๑๒ บรรดาสิ่งซึ่งกล่าวไว้ในมาตรา ๕ มาตรา ๑๐ และ มาตรา ๑๑ นั้น ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการจำเป็น จะยึดไว้ชั่วคราว เพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชศัตรู หรือเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร ก็มี อำนาจยึดได้

การเข้าอาศัย

มาตรา ๑๓ อำนาจการเข้าพักอาศัยนั้น คือ ที่อาศัยใด ๆ ซึ่งราชการ ทหารเห็นจำเป็นและใช้เป็นประโยชน์ในราชการทหารแล้ว มีอำนาจอาศัยได้ ทุกแห่ง

การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่

มาตรา ๑๔ การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่นั้น ให้มีอำนาจกระทำ ได้ดังนี้

(๑) ถ้าแม้การสงครามหรือรบสู้เป็นรองราชศัตรู มีอำนาจที่จะเผาบ้าน และสิ่งซึ่งเห็นว่าจะเป็นการตั้งแก่ราชศัตรู เมื่อกรมกองทหารถอยไปแล้ว หรือถ้า แม้ว่าสิ่งใด ๆ อยู่ในที่ซึ่งกีดกันการสู้รบก็ทำลายได้ทั้งสิ้น

(๒) มีอำนาจที่จะสร้างที่มั่น หรือคัดแปลงภูมิประเทศหรือหมู่บ้าน เมือง สำหรับการต่อสู้ราชศัตรู หรือเตรียมการป้องกันรักษา ตามความเห็นชอบ ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ได้ทุกอย่าง

การจับไล่

มาตรา ๑๕ ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งไม่มีภูมิลำเนาอาศัยเป็นหลักฐาน หรือเป็นผู้มาอาศัยในตำบลนั้นชั่วคราว เมื่อมีความสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด หรือ จำเป็นแล้ว มีอำนาจที่จะจับไล่ผู้นั้นให้ออกไปจากเมืองหรือตำบลนั้นได้ มาตรา ๑๕ ทวิ* ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีเหตุอันควรสงสัยว่า บุคคลใดจะเป็นราชศัตรูหรือได้ฝักใฝ่ในต่อทบัพัญญติของพระราชบัญญัตินี้ หรือต่อ คำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักตัวบุคคลนั้นไว้ เพื่อการสอบถามหรือตามความจำเป็นของทางราชการทหารได้ แต่ต้องกักไว้ ไม่เกินกว่า ๗ วัน *[มาตรา ๑๕ ทวิ เพิ่มความโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๑ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕]

ร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้

มาตรา ๑๖ ความเสียหายซึ่งอาจบังเกิดขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใด ในเรื่องอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในมาตรา ๘ และ มาตรา ๑๕ บุคคลหรือบริษัทใด ๆ จะร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างหนึ่ง อย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลย เพราะอำนาจทั้งปวงที่เจ้าหน้าที่ฝ่าย ทหารได้ปฏิบัติและดำเนินการตามกฎหมายอัยการศึกนี้ เป็นการสำหรับป้องกัน พระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา ด้วยกำลังทหารให้ดำรงคงอยู่ในความเจริญรุ่งเรือง เป็นอิสรภาพและสงบเรียบร้อยปราศจากราชศัตรูภายนอกและภายใน

มอบอำนาจให้เจ้ากระทรวง

มาตรา ๑๗ ในเวลาปรกติสงบศึก เจ้ากระทรวงซึ่งบังคับบัญชาทหาร มีอำนาจตรากฎเสนาบดีขึ้นสำหรับบรรยายข้อความ เพื่อให้มีความสะดวกและ เรียบร้อยในเวลาที่จะใช้กฎหมายอัยการศึกได้ตามสมควร ส่วนในเวลาสงครามหรือ จลาจล แม่ทัพใหญ่หรือแม่ทัพรองมีอำนาจออกข้อบังคับบรรยายความเพิ่มเติม ให้การดำเนินไปตามความประสงค์ของกฎหมายอัยการศึกนี้ และเมื่อได้ประกาศ กฎเสนาบดี หรือข้อบังคับของแม่ทัพในทางราชการแล้ว ให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่ง ของพระราชบัญญัตินี้ ประกาศมา ณ วันที่ ๒๗ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็นวันที่ ๑๓๘๖ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

บัญชีต่อท้าย* พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๐๒

ก. คดีที่เกี่ยวกับตัวบุคคลบางจำพวก

๑. คดีที่ตำรวจกระทำความผิดในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการสนาม
๒. คดีที่บุคคลพลเรือนสังกัดในราชการทหารเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิด ไม่ว่าจะเกี่ยวกับหน้าที่ราชการหรือไม่ และไม่ว่าจะได้กระทำความผิดในที่ใด ๆ ในเขตที่ใช้กฏอัยการศึก
๓. คดีที่บุคคลใด ๆ เป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร่วมกับ บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือร่วมกับบุคคลดังกล่าวใน ๑. หรือ ๒. ไม่ว่าจะ เป็นตัวการหรือผู้สนับสนุน
๔. คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร่วมกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่ว่าจะ เป็นตัวการหรือผู้สนับสนุน

ข. คดีที่เกี่ยวกับความผิดบางอย่าง

๑. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร
๒. คดีที่มีข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินสำหรับใช้ใน ราชการทหารแห่งกองทัพไทย หรือกองทัพพันธมิตรแห่งประเทศไทย หรือความผิด เกี่ยวกับชีวิตและร่างกายทหารไทยหรือทหารพันธมิตรแห่งประเทศไทย ในขณะที่ กระทำการตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่กระทำการตามหน้าที่
๓. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ดังต่อไปนี้
  - (๑) ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่มาตรา ๑๐๗ ถึงมาตรา ๑๑๒
  - (๒) ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ตั้งแต่ มาตรา ๑๑๓ ถึงมาตรา ๑๑๘
  - (๓) ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักร ตั้งแต่ มาตรา ๑๑๙ ถึงมาตรา ๑๒๕
  - (๔) ความผิดต่อสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ ตั้งแต่มาตรา ๑๓๐ ถึงมาตรา ๑๓๕
  - (๕) ความผิดต่อเจ้าพนักงาน ตามมาตรา ๑๓๗ เฉพาะที่เกี่ยวกับ ราชการทหาร มาตรา ๑๓๖ มาตรา ๑๓๘ ถึงมาตรา ๑๔๒ มาตรา ๑๔๕ และ มาตรา ๑๔๖
  - (๖) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่มาตรา ๑๔๗ ถึง มาตรา ๑๕๔ มาตรา ๑๕๘ ถึงมาตรา ๑๖๕

(๗) ความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ตามมาตรา ๑๗๒ เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร มาตรา ๑๗๐ มาตรา ๑๗๑ มาตรา ๑๗๕ ถึง มาตรา ๑๘๕ มาตรา ๑๘๕ มาตรา ๑๘๕ มาตรา ๑๘๗ มาตรา ๑๘๗ และ มาตรา ๑๘๘ เฉพาะเมื่อศาลนั้นเป็นศาลทหาร

(๘) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ตามมาตรา ๒๐๑ และมาตรา ๒๐๒

(๙) ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน ตั้งแต่มาตรา ๒๐๕ ถึงมาตรา ๒๑๖

(๑๐) ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดขึ้นตรายต่อประชาชน ตั้งแต่ มาตรา ๒๑๗ ถึงมาตรา ๒๒๔ มาตรา ๒๒๖ มาตรา ๒๒๘ ถึงมาตรา ๒๓๒ มาตรา ๒๓๔ มาตรา ๒๓๕ มาตรา ๒๓๗ และมาตรา ๒๓๘

(๑๑) ความผิดเกี่ยวกับดวงตรา แสดมภ์ และตัว ตั้งแต่มาตรา ๒๕๐ ถึงมาตรา ๒๕๓ เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร

(๑๒) ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร ตั้งแต่มาตรา ๒๖๕ ถึงมาตรา ๒๖๘ เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร

(๑๓) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ตามมาตรา ๓๓๖ มาตรา ๓๓๘ และ มาตรา ๓๔๐

๔. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร

๕. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเขตปลอดภัยในราชการทหาร

๖. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องแบบทหาร

๗. ความผิดตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๕๗ ตั้งแต่ มาตรา ๔๕ ถึงมาตรา ๔๕

๘. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยฝิ่น

๙. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ

๑๐. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการกระทำอันเป็น คอมมิวนิสต์

* [บัญญัติต่อท้ายแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๐๒]

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ พุทธศักราช ๒๔๘๕ [ร.ก.๒๔๘๕/๒๕/
๕๑๖/๒๘ เมษายน ๒๔๘๕]

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๘๗

บทบัญญัติเฉพาะกาล

มาตรา ๘ บรรดาคดีอาญาที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลทหารในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ซึ่งศาลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามความในพระราชบัญญัตินี้แล้วนั้น ให้โอนมาให้ศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษาต่อไป และให้พนักงาน อัยการเข้าเป็นโจทก์ในคดีเหล่านั้น ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะเข้าเป็นโจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการ และให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาใช้บังคับตั้งแต่วันที่โอนคดีมานั้น [รก.๒๔๘๗/๗๕/๑๒๔๕/๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๗]

๑.๔ พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๐๒

มาตรา ๔ บรรดาอำนาจหน้าที่ของแม่ทัพใหญ่ตามความในมาตรา ๑๗ แห่งกฏอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้บัญชาการทหารสูงสุด มาตรา ๖ พระราชบัญญัตินี้ไม่กระทบกระทั่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓๐ และฉบับที่ ๔๑

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากกฎหมาย ว่าด้วยกฏอัยการศึก ยังไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ประกอบกับบัญญัติต่อท้าย กฎหมายว่าด้วยกฏอัยการศึกส่วนมาก ได้อ้างถึงความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งได้ถูกยกเลิกและใช้ประมวลกฎหมายอาญาแทน จึงเป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายว่าด้วยกฏอัยการศึกเสียใหม่ให้เป็นการสอดคล้องต้องกันด้วย

[รก.๒๕๐๒/๗๕/๓๑๕/๑๑ สิงหาคม ๒๕๐๒]

๑.๕ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ (คำปรารภ)

โดยที่ปัจจุบันนี้การรบ การสนับสนุนกำลังรบ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ ต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในกฏอัยการศึก ได้วิวัฒนาการไปกว่าแต่ก่อน บทบัญญัติของ กฏอัยการศึกซึ่งได้ตราขึ้นใช้บังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ย่อมคลุมไม่ถึงการกระทำ และเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่างในปัจจุบันทั้งในการปราบปรามและสนับสนุนการ ปฏิบัติการของทหาร โดยเฉพาะในการรบนอกแบบ ควรให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ ฝ่ายทหารเพิ่มขึ้นเพื่อให้การปฏิบัติการของทหารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและควรกำหนด วิธีการขั้นต้นให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักตัวบุคคลผู้เป็นราชศัตรูหรือฝ่าฝืนต่อกฏอัยการศึกหรือคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไว้เพื่อการสอบถามหรือตามความ จำเป็นของทางราชการได้เพื่อที่จะดำเนินการขั้นต่อไป ตามควรแก่กรณี จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฏอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้ [รก.๒๕๑๕/๑๕๐/๑๖/๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕]

๑.๖ กฎอัยการศึกในประเทศไทย

ประเทศไทยตรากฎหมายอัยการศึกเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือ กฎอัยการศึก ร.ศ. ๑๒๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๕๐ ที่ขณะนั้นประเทศไทยได้มีการปรับปรุงกฎหมายขนานใหญ่ให้ทันสมัย เพื่อจะได้ขอฝรั่งยกเลิกเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่ไทยเสียเอกราชทางศาลอยู่ โดยมีทั้งสิ้น ๕ มาตรา และถอดแบบมาจากกฎหมายอัยการศึกของประเทศฝรั่งเศส

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าอำนาจของทหารตาม กฎอัยการศึก ร.ศ. ๑๒๖ นั้น ยึดตามแบบฝรั่งเศส แต่ไทยใช้ตำรวจซบศกรมตามแบบอินเดีย ซึ่งไม่ สอดคล้องกัน จึงทรงยกเลิกกฎหมายอัยการศึก ร.ศ. ๑๒๖ และตราอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗ ขึ้นใช้แทน มีทั้งสิ้น ๑๗ มาตรา และยังคงใช้อยู่จนถึงทุกวันนี้ โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมรวม ๕ ครั้ง

๑.๗ อำนาจหน้าที่ของทหารกับกฎอัยการศึก

พระราชบัญญัติ กฎอัยการศึก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลราชกุมารพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า กฎอัยการศึก ซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) นั้น อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายทหารที่จะกระทำการใดๆ ยังหาตรงกับระเบียบพิชัยสงคราม อัน ต้องการของความเรียบร้อย ปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอก หรือเกิดขึ้นภายในได้โดยสะดวกไม่ บัดนี้ สมควรแก้ไขกฎหมายและเปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมกับกาลสมัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิก กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) นั้นเสีย และให้ใช้กฎหมายอัยการศึกซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกว่า “กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๔๕๗”

*เจตนารมณ์ของกฎอัยการศึก มาตรา ๒

เมื่อเวลามีเหตุอันจำเป็น เพื่อรักษาความเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอกหรือภายใน ราชอาณาจักรแล้ว จะได้มีประกาศพระราชโองการ ให้ใช้กฎหมายอัยการศึกทุกมาตรา หรือแต่บางมาตราหรือ ข้อความส่วนหนึ่งส่วนใดของมาตราตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขแห่งการใช้บทบัญญัตินั้นบังคับในส่วน หนึ่งส่วนใดของราชอาณาจักรหรือตลอดทั่วราชอาณาจักรและถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใด หรือ ณ ที่ใดแล้ว บรรดาข้อความในพระราชบัญญัติ หรือบทกฎหมายใดๆ ซึ่งขัดกับความของกฎหมายอัยการศึกที่ให้อำนาจบังคับต้อง ระวังและใช้บทบัญญัติของกฎหมายอัยการศึกที่ให้อำนาจบังคับนั้นแทน

* ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎหมายอัยการศึก (มาตรา ๒, ๔)

อำนาจการประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้น เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งจะต้องกระทำโดยประกาศเป็นพระบรมราชโองการซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๑๘๘ ที่บัญญัติว่าพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจประกาศใช้ และเลิกใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก และเมื่อมีสงคราม หรือจลาจลขึ้น ณ แห่งใด ให้ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังได้บังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อม หรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของกองทหารนั้นได้ แต่จะต้องรีบรายงานให้รัฐบาลทราบโดยเร็วที่สุด

ดังนั้นผู้มีอำนาจในการประกาศใช้กฎอัยการศึกจึงมีอยู่ ๒ ตำแหน่งคือ พระมหากษัตริย์กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

แต่การประกาศใช้กฎอัยการศึกที่ผ่านมา หากได้ประกาศโดยกระแสพระบรมราชโองการไม่แต่เป็นการประกาศโดยกลุ่มบุคคลที่เข้าทำการยึดอำนาจได้สำเร็จ (ถ้าไม่สำเร็จถือว่าเป็นกบฏ) ตั้งตัวเองเป็น “รัฐประหาร” บุคคลดังกล่าวมีอำนาจทั้งนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการอยู่ในตัวเอง การใช้อำนาจออกคำสั่งใดๆหรือประกาศใดๆที่เกี่ยวกับการบริหาร ถือว่าเป็นกฎหมายและใช้บังคับ

คำสั่งของ รัฐประหาร มีศักดิ์เท่ากับพระราชบัญญัติ ถ้าจะมีการยกเลิกก็ต้องใช้คำสั่งของรัฐประหารอย่างเดียวกัน แต่ถ้าการยึดอำนาจรัฐสิ้นสุดลงและมีรัฐธรรมนูญและรัฐบาลที่มาตามระบอบประชาธิปไตยแล้ว การยกเลิกต้องทำเป็นพระราชบัญญัติ ดังนั้น การยกเลิกประกาศใช้กฎอัยการศึกที่รัฐประหารประกาศไว้ ก็ต้องทำเป็นพระราชบัญญัติด้วยจะนำเอาความในมาตรา ๕ ของกฎอัยการศึกมาใช้ไม่ได้ เพราะขณะประกาศมิได้ประกาศ โดยอาศัยอำนาจในมาตรา ๔ ของกฎอัยการศึก

*เขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก มาตรา ๓

ถ้าไม่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ในประกาศนั้นจะได้แสดงให้เห็นปรากฏว่ามณฑลใด ตำบลใด หรือเขตใดใช้กฎอัยการศึก

การประกาศใช้กฎอัยการศึกที่ผ่านมาแล้ว ส่วนมากจะประกาศใช้ทั่วราชอาณาจักรแต่ในมาตรา ๓ บัญญัติว่า ถ้ามิได้ประกาศใช้ทั่วราชอาณาจักร ก็ให้ระบุว่าจะใช้ในท้องที่ใด ตำบล อำเภอ หรือจังหวัดแล้วแต่กรณี ส่วนคำว่ามณฑลนั้นทางฝ่ายปกครองมิได้ใช้แล้ว คงเหลือแต่เขตมณฑลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๘๘

* การเลิกใช้กฎอัยการศึก มาตรา ๕

การที่จะเลิกใช้กฎอัยการศึกแห่งใดนั้น จะเป็นไปได้ต้องมีประกาศกระแสพระบรมราชโองการ

*อำนาจทหารเมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก มาตรา ๖

ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ในส่วนที่เกี่ยวกับการยุทธการระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร อำนาจศาลทหาร และอำนาจศาลพลเรือน

อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่เหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน

๑. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการยุทธ ซึ่งหมายความว่าในท้องที่เกิดการต่อสู้ขึ้น เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารสั่งการให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนปฏิบัติอย่างไร เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามทันที เช่นสั่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนให้อพยพหรือเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ที่จะมีการสู้รบ หรือสั่งให้เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลสำรองเตียงหรือเวชภัณฑ์ต่างๆไว้สำหรับรักษาผู้บาดเจ็บจากการสู้รบ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลต้องปฏิบัติตามอำนาจนี้เป็นอำนาจเด็ดขาดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ผู้ใดจะขัดขืนไม่ได้ และให้ถือว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามกฎหมายอัยการศึกเป็นเจ้านักงานตามประมวลกฎหมายอาญา (ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๔)

การระงับปราบปราม หมายความว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบในท้องที่ที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเข้าระงับปราบปรามได้ทันที เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน เช่นฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ต้องฟังคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

การรักษาความสงบเรียบร้อย เช่นตั้งด่านตรวจตามถนน เพื่อป้องกันมิให้คนร้ายพาอาวุธเข้าไปก่อเหตุวุ่นวายในบ้านเมือง

*อำนาจศาลทหาร และอำนาจศาลพลเรือน เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก มาตรา๗

ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาศึก และผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก มีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก และในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึก ตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อ หรือแต่บางข้อ และหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งได้ ทั้งมีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติม หรือ ยกเลิกประกาศดังกล่าวด้วย ตัวอย่าง บัญชีต่อท้ายคู่มืออธิบาย

ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามความในวรรคแรก ให้มีผลบังคับเฉพาะคดีที่การกระทำผิดเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ระบุไว้ในประกาศวันเวลาที่ระบุ นั้น จะเป็นวันที่ออกประกาศนั้น หรือภายหลังก็ได้ ประกาศเช่นนี้ ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาด้วย

นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะสั่งให้พิจารณาพิพากษา คดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้

ความในมาตรานี้หมายความว่า ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลยุติธรรมจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอย่างไรอยู่ที่ให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆต่อไปเว้นแต่คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาศึก

ศาลอาญาศึก คือศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญทหาร พ.ศ.๒๔๕๘ มาตรา ๖ การจัดตั้งจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขใน มาตรา ๓๕ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญทหาร พ.ศ.๒๔๕๘ คือเมื่อหน่วยทหารหรือเรือรบอยู่ในยุทธบริเวณจะตั้งศาลอาญาศึกก็ได้ และตามมาตรา ๔๒ บัญญัติว่าศาลอาญาศึกมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลทหารตามบทกฎหมายและไม่จำกัดตัวบุคคล คือ ไม่ว่าผู้กระทำผิดจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญทหาร พ.ศ.๒๔๕๘ มาตรา ๑๖ หรือไม่ศาลอาญาพิจารณาพิพากษาได้ทั้งสิ้น

ที่ผ่านมาประเทศไทยเคยตั้งศาลอาญาศึกมาแล้วหลายครั้งเช่น ศาลอาญาศึกในหน่วยทหารที่ไปปฏิบัติการรบในประเทศเกาหลี ศาลอาญาศึกที่ไปปฏิบัติการรบในประเทศเวียดนามใต้ และศาลอาญาศึกที่ไปปฏิบัติการรบในประเทศลาวและชายแดนไทย-ลาวเมื่อการพิจารณาคดียังไม่เสร็จและหน่วยทหารจบภารกิจก่อน บรรดาคดีอาญาทั้งหลายที่ค้างพิจารณาอยู่ได้โอนกลับไปให้ศาลทหารกรุงเทพพิจารณาพิพากษาต่อจนเสร็จ ศาลอาญาศึกมีสภาพคล้ายศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือคู่ความอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

ด้วยศาลทหารอื่นๆ เมื่อได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว จะแปรสภาพเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติทันที เมื่อมีคำสั่งหรือพิจารณาพิพากษาคดีไปอย่างไร ย่อมถึงที่สุดจะอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

การประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามความใน มาตรา ๗ นั้นจะให้ศาลทหารในทุกท้องที่ หรือแต่บางท้องที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามที่กล่าวในมาตรานั้นเท่านั้นหรือมากกว่ากันก็ได้ มาตรา ๗ ทวิ

เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว ไม่ว่าจะทั่วราชอาณาจักร หรือบางจังหวัด ศาลทหารทั้งหลายที่อยู่ในพื้นที่ของการใช้กฎอัยการศึก ย่อมแปรสภาพเป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติโดยอัตโนมัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกเห็นว่า คดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ใช้กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ก็อาจรายงานให้ผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุด(ผู้บัญชากองทัพไทย) สั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีนั้นในศาลทหารก็ได้ กรณีเช่นนี้หมายความว่านอกจากบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว อาจจะเป็นบุคคลพลเรือนทั่วไปที่มีใ้คดีอยู่ในอำนาจศาลก็ได้เพราะกฎหมายใช้คำว่า คดี ไม่ใช่บุคคล

การสั่งให้คดีมาพิจารณาพิพากษาในศาลทหารนี้ มาตรา ๗ ทวิ ให้อำนาจประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามความในมาตรา ๗ นั้น จะให้ศาลทหารในทุกท้องที่ หรือแต่บางท้องที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ตามที่กล่าวในมาตรานั้นเท่ากัน หรือมากกว่ากันก็ได้

เมื่อเลิกใช้กฎอัยการศึกแล้ว ให้ศาลทหารคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ยังคงค้างอยู่ในศาลนั้น และให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ยังมิได้ฟ้องร้อง

*เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ มาตรา ๘

มาตรา ๘ เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกในตำบลใด, เมืองใด, มณฑลใด, เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็ม ที่จะตรวจค้น, ที่จะเกณฑ์, ที่จะห้าม, ที่จะยึด, ที่จะเข้าอาศัย, ที่จะทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงสถานที่, และที่จะจับได้

* การตรวจค้น มาตรา ๙

มาตรา ๙ การตรวจค้นนั้น ให้มีอำนาจที่จะตรวจค้น ดังต่อไปนี้

(๑) ที่จะตรวจค้น บรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์ หรือต้องห้าม หรือต้องยึด หรือจะต้องเข้าอาศัย หรือมีไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งมีอำนาจที่จะตรวจค้นได้ ไม่ว่าที่ตัวบุคคล ในยานพาหนะ เคหสถาน สิ่งปลูกสร้าง หรือที่ใดๆ และไม่ว่าเวลาใดๆ ทั้งสิ้น

(๒) ที่จะตรวจข่าวสาร จดหมาย โทรเลข หีบห่อ หรือสิ่งอื่นใดที่ส่งหรือมีไปมาถึงกัน ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

(๓) ที่จะตรวจหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บทหรือคำประพันธ์ มาตรา ๗ ตรี เพิ่มเติมโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๘๗ มาตรา ๙ แก้ไขโดยข้อ ๓ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

* การเกณฑ์ มาตรา ๑๐

มาตรา ๑๐ การเกณฑ์นั้น ให้มีอำนาจที่จะเกณฑ์ได้ดังนี้

(๑) ที่จะเกณฑ์พลเมืองให้ช่วยกำลังทหารในกิจการ ซึ่งเนื่องในการป้องกันพระราชอาณาจักร หรือช่วยเหลือเกี่ยวพันราชการทหารทุกอย่างทุกประการ

(๒) ที่จะเกณฑ์ขุดยาน, สัตว์พาหนะ, เสบียงอาหาร, เครื่องศาสตราวุธ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จากบุคคล หรือบริษัทใดๆ ซึ่งราชการทหารจะต้องใช้เป็นกำลังในเวลานั้นทุกอย่าง

* การห้าม มาตรา ๑๑

มาตรา ๑๑ การห้ามนั้น ให้มีอำนาจที่จะห้ามได้ดังนี้

(๑) ที่จะห้ามมั่วสุ่มประชุมกัน

(๒) ที่จะห้ามออก จำหน่าย จ่ายหรือแจก ซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพบทหรือคำ
ประพันธ์

(๓) ที่จะห้ามโฆษณา แสดงมหรสพ รับหรือส่งซึ่งวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์

(๔) ที่จะห้ามใช้ทางสาธารณะเพื่อการจราจร ไม่ว่าจะเป็ทางบก ทางน้ำหรือทางอากาศ
รวมถึงทาง รถไฟและทางรถรางที่มีรถเดินด้วย

(๕) ที่จะห้ามมิ หรือใช้เครื่องมือสื่อสาร หรืออาวุธ เครื่องอุปกรณ์ของอาวุธ และเคมีภัณฑ์
หรือสิ่งอื่นใดที่มี คุณสมบัติทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน หรือที่อาจนำไปใช้ทำเป็น
เคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติดังกล่าวได้

(๖) ที่จะห้ามบุคคลออกนอกเขตสถานภายในระหว่างระยะเวลาที่กำหนด

(๗) ที่จะห้ามบุคคลเข้าไปหรืออาศัยอยู่ในเขตท้องที่ใดซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นว่า เป็น
การจำเป็นเพื่อการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเมื่อได้ประกาศห้าม
เมื่อใดแล้ว ให้ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตนั้นออกไปจากเขตนั้นภายในกำหนดเวลาที่ได้ประกาศกำหนด

(๘) ที่จะห้ามบุคคลกระทำ หรือมีซึ่งกิจการ หรือสิ่งอื่นใดได้ตามรัฐธรรมนูญว่าการ
กระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ว่าควรต้องห้ามในเวลาที่ได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก

* การยึดมาตรา ๑๒

มาตรา ๑๒ บรรดาสิ่งซึ่งกล่าวไว้ในมาตรา ๙ มาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ นั้น ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
เห็นเป็นการจำเป็น จะยึดไว้ชั่วคราวเพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชศัตรู หรือเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราชการ
ทหาร ก็มีอำนาจยึดได้

* การเข้าอาศัย มาตรา ๑๓

มาตรา ๑๓ อำนาจการเข้าพักอาศัยนั้น คือ ที่อาศัยใดๆ ซึ่งราชการทหารเห็นจำเป็น จะใช้เป็น
ประโยชน์ในราชการทหารแล้ว มีอำนาจอาศัยได้ทุกแห่ง

* การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่ มาตรา ๑๔

มาตรา ๑๔ การทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงสถานที่นั้น ให้มีอำนาจกระทำได้ ดังนี้

(๑) ถ้าแม้การสงคราม หรือรบสู้เป็นรองราชศัตรู มีอำนาจที่จะเผาบ้านและสิ่งซึ่งเห็นว่าจะเป็นกำลัง
แก่ราชศัตรู เมื่อกรมกองทหารถอยไปแล้ว หรือถ้าแม้ว่าสิ่งใดๆ อยู่ในที่ซึ่งกีดกับการสู้รบ ก็ทำลายได้ทั้งสิ้น

(๒) มีอำนาจที่จะสร้างที่มั่น หรือตัดแปลงภูมิประเทศหรือหมู่บ้านเมืองสำหรับการต่อสู้ ราชศัตรู หรือเตรียมการป้องกันรักษา ตามความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ทุกอย่าง

* การจับไล่ มาตรา ๑๕

มาตรา ๑๕ ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งไม่มีภูมิลำเนาอาศัยเป็นหลักฐาน หรือเป็นผู้มาอาศัยในตำบลนั้น ชั่วคราว เมื่อมีความสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด หรือจำเป็นแล้วมีอำนาจที่จะจับไล่ผู้นั้นให้ออกไปจากเมือง หรือตำบลนั้นได้

มาตรา ๑๕ ทวิ ๘ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร มีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดจะเป็นราชศัตรู หรือ ได้ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ หรือต่อคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมี อำนาจกักตัวบุคคลนั้นไว้ เพื่อการสอบถาม หรือตามความจำเป็นของทางราชการทหารได้ แต่ต้องกักไว้ไม่ เกินกว่า ๗ วัน

* ร้องขอค่าเสียหาย หรือค่าปรับจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้ มาตรา ๑๖

มาตรา ๑๖ ความเสียหายซึ่งอาจบังเกิดขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใด ในเรื่องอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในมาตรา ๘ และมาตรา ๑๕ บุคคล หรือบริษัทใดๆ จะร้องขอค่าเสียหาย หรือค่าปรับ อย่างหนึ่งอย่างใด แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ไม่ได้เลย เพราะอำนาจทั้งปวงที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ได้ปฏิบัติและ ดำเนินการตามกฎหมายนี้ เป็นการสำหรับป้องกัน พระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา ด้วย กำลังทหาร ให้ ดำรงคงอยู่ในความเจริญรุ่งเรือง เป็นอิสรภาพ และสงบเรียบร้อย ปราศจากราชศัตรูภายนอกและภายใน **มาตรา ๑๕ ทวิ แก้ไขโดยข้อ ๕ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕**

* มอบอำนาจให้เจ้ากระทรวง มาตรา ๑๗

มาตรา ๑๗ ในเวลาปกติสงบศึก เจ้ากระทรวงซึ่งบังคับบัญชาทหาร มีอำนาจตรากฎเสนาบดีขึ้น สำหรับบรรยายข้อความ เพื่อให้มีความสะดวกและเรียบร้อยในเวลาที่จะใช้กฎอัยการศึกได้ตามสมควร ส่วน ในเวลาสงคราม หรือ จลาจล แม่ทัพใหญ่ หรือแม่ทัพรอง มีอำนาจออกข้อบังคับบรรยายความเพิ่มเติม ให้ การดำเนินไปตามความประสงค์ของกฎอัยการศึกนี้ และเมื่อได้ประกาศกฎเสนาบดี หรือข้อบังคับของแม่ ทัพในทางราชการแล้ว ให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัตินี้

(<http://www.thairath.co.th> :๒๐ พ.ศ.๒๕๕๗): เปิดอำนาจครอบจักรวาลกฎอัยการศึก๒๕๔๗)

๑.๘ สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก

กฎอัยการศึก (Martial Law หรือ Military Law) คือ กฎหมายซึ่งได้ตามขึ้นไว้สำหรับประกาศใช้เมื่อ มีเหตุจำเป็น ทั้งนี้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เช่น ในกรณีที่เกิดสงคราม เกิดจลาจล ซึ่งในเขต

ที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจหน้าที่เหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ในการระงับปราบปรามหรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และศาลทหารก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาบางอย่างที่ประกาศระงับไว้แทนศาลพลเรือน

กฎอัยการศึก เป็นกฎหมายที่มีอยู่ในเวลาปกติ แต่จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อมีการประกาศบังคับใช้และกำหนดเขตพื้นที่ที่จะบังคับใช้ ซึ่งในประเทศไทยนั้น กฎอัยการศึกถูกตราเป็นกฎหมายชัดเจน ขณะที่บางประเทศก็ไม่มีการตราเป็นกฎหมายชัดเจน เช่น สหรัฐฯ อังกฤษ เป็นต้น

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ ฉบับนี้ยังใช้อยู่จนปัจจุบัน มีสาระสำคัญ คือ

๑. การประกาศกฎอัยการศึกจะเป็นไปโดยพระบรมราชโองการหรือผู้บังคับบัญชาทหารที่มีกำลังอยู่ได้บังคับบัญชา ไม่น้อยกว่า ๑ กองพัน ประกาศใช้ได้ แต่การยกเลิกใช้กฎอัยการศึก จะเป็นไปได้ต่อเมื่อมีพระบรมราชโองการประกาศเลิกใช้เท่านั้น

๒. ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ในส่วนที่เกี่ยวกับการยุทธ การระงับปราบปราม หรือ การรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร (มาตรา ๖)

๓. เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกในตำบลใด เมืองใด มณฑลใด เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็มที่จะตรวจค้น ที่จะเกณฑ์ ที่จะห้าม ที่จะยึด ที่จะเข้าอาศัย ที่จะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่ และที่จะจับได้ (มาตรา ๘)

๔. ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใด ในเรื่องอำนาจที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามข้อ ๓ บุคคลหรือบริษัทใดจะร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างหนึ่งอย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลย ... (มาตรา ๑๖)

มาตรการทางกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยกฎอัยการศึกนี้ ได้รับการยอมรับอย่างมั่นคงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตลอดมา ฉบับปัจจุบันก็ปรากฏความในมาตรา ๒๒๒ ว่า

"มาตรา ๒๒๒ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศใช้และเลิกใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก" ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะแห่งเป็นการรีบด่วน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารย่อมกระทำได้ตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

กฎอัยการศึก ทหารมีอำนาจอะไรบ้าง

หลังจากประกาศกฎอัยการศึก เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจตามมาตรา ๘ กล่าวคือ... "เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกในตำบลใด, เมืองใด, มณฑลใด, เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็มที่จะตรวจค้น, ที่จะเกณฑ์, ที่จะห้าม, ที่จะยึด, ที่จะเข้าอาศัย, ที่จะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่, และที่จะจับได้" ดังนี้...

การตรวจค้น (มาตรา ๘)

การตรวจค้นนั้น ให้ทหารมีอำนาจที่จะตรวจค้น ดังต่อไปนี้

๑. ที่จะตรวจ ค้น บรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์ หรือต้องห้าม หรือต้องยึด หรือจะต้อง เข้าอาศัย หรือมีไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งมีอำนาจที่จะตรวจค้น ได้ไม่ว่าที่ตัวบุคคล ในยานพาหนะ เคหสถาน สิ่งปลูกสร้าง หรือที่ใด ๆ และไม่ว่าเวลาใด ๆ ทั้งสิ้น

๒. ที่จะตรวจข่าวสาร จดหมาย โทรเลข หนีบ ห่อ หรือสิ่งอื่นใดที่ส่งหรือมีไปมาถึงกัน ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

๓. ที่จะตรวจหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บทหรือคำประพันธ์

การเกณฑ์ (มาตรา ๑๐)

การเกณฑ์นั้น ให้ทหารมีอำนาจที่จะเกณฑ์ได้ดังนี้

๑. ที่จะเกณฑ์พลเมืองให้ช่วยกำลังทหารในกิจการ ซึ่งเนื่องในการป้องกันพระราชอาณาจักร หรือช่วยเหลือเกื้อหนุนราชการทหารทุกอย่างทุกประการ

๒. ที่จะเกณฑ์ยวดยาน, สัตว์พาหนะ, เสบียงอาหาร, เครื่องศาสตราวุธ, และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จากบุคคลหรือบริษัทใด ๆ ซึ่งราชการทหารจะต้องใช้เป็นกำลังในเวลานั้นทุกอย่าง

การห้าม (มาตรา ๑๑)

การห้ามนั้น ให้ทหารมีอำนาจที่จะห้ามได้ดังนี้

๑. ที่จะห้ามมั่วสุมประชุมกัน

๒. ที่จะห้ามออก จำหน่าย จ่ายหรือแจก ซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพบทหรือคำประพันธ์

๓. ที่จะห้ามโฆษณา แสดงมหรสพ รับหรือส่งซึ่งวิทยุ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์

๔. ที่จะห้ามใช้ทางสาธารณะเพื่อการจราจรไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำ หรือทางอากาศ รวมถึงทางรถไฟและทางรถรางที่มีรถเดินด้วย

๕. ที่จะห้ามมีหรือใช้เครื่องมือสื่อสารหรืออาวุธ เครื่องอุปกรณ์ของอาวุธ และเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน หรือที่อาจนำไปใช้ทำเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติดังกล่าวได้

๖. ที่จะห้ามบุคคลออกนอกเคหสถานภายในระหว่างระยะเวลาที่กำหนด

๗. ที่จะห้ามบุคคลเข้าไปหรืออาศัยอยู่ในเขตท้องที่ใดซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อยและเมื่อได้ประกาศห้ามเมื่อใดแล้ว ให้ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตนั้นออกไปจากเขตนั้นภายในกำหนดเวลาที่ได้ประกาศกำหนด

๘. ที่จะห้ามบุคคลกระทำหรือมีซึ่งกิจการหรือสิ่งอื่นใดได้ ตามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ว่าควรต้องห้ามในเวลาที่ได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก

การยึด (มาตรา ๑๒)

บรรดาสิ่งซึ่งกล่าวไว้ ในมาตรา ๕ มาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ นั้น ถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการจำเป็น จะยึดไว้ชั่วคราวเพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชศัตรู หรือเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร ก็มีอำนาจยึดได้

การเข้าอาศัย (มาตรา ๑๓)

อำนาจการเข้าพักอาศัยนั้น คือ ที่อาศัยใด ๆ ซึ่งราชการทหารเห็นจำเป็นจะใช้เป็นประโยชน์ในราชการทหารแล้ว มีอำนาจอาศัยได้ทุกแห่ง

การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่ (มาตรา ๑๔)

การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่นั้น ให้ทหารมีอำนาจกระทำได้ดังนี้

๑. ถ้าแม้การสงครามหรือรบสู้เป็นรองราชศัตรู มีอำนาจที่จะเผาบ้าน และสิ่งซึ่งเห็นว่าจะเป็นการก้ำกักราชศัตรู เมื่อกรมกองทหารถอยไปแล้ว หรือถ้าแม้ว่าสิ่งใด ๆ อยู่ในที่ซึ่งกีดกับการสู้รบก็ทำลายได้ทั้งสิ้น

๒. มีอำนาจที่จะสร้างที่มั่น หรือคัดแปลงภูมิประเทศหรือหมู่บ้าน เมือง สำหรับการต่อสู้ราชศัตรู หรือเตรียมการป้องกันรักษา ตามความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ทุกอย่าง

การจับไล่ (มาตรา ๑๕)

ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งไม่มีภูมิลำเนาอาศัยเป็นหลักฐาน หรือเป็นผู้มาอาศัยในตำบลนั้นชั่วคราว เมื่อมีความสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใดหรือจำเป็นแล้ว มีอำนาจที่จะจับไล่ผู้นั้นให้ออกไปจากเมืองหรือตำบลนั้นได้

มาตรา ๑๕ ทวิ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดจะเป็นราชศัตรูหรือได้ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ หรือต่อคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักตัวบุคคลนั้นไว้เพื่อการสอบถามหรือตามความจำเป็นของทางราชการทหารได้ แต่ต้องกักไว้ไม่เกินกว่า ๗ วัน

ร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้ (มาตรา ๑๖)

ความเสียหายซึ่งอาจบังเกิดขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใด ในเรื่องอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในมาตรา ๘ และมาตรา ๑๕ บุคคลหรือบริษัทใด ๆ จะร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างหนึ่งอย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลย เพราะอำนาจทั้งปวงที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ปฏิบัติและดำเนินการตามกฎอัยการศึกนี้ เป็นการสำหรับป้องกันพระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา เป็นบทบัญญัติที่สำคัญที่ให้นิโทษกรรมการกระทำต่างๆของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎอัยการศึก

สำหรับกลุ่มแรงงานที่เกี่ยวข้อง กับ พ.ร.บ.แรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘

ตาม พ.ร.บ.แรงงานสัมพันธ์ ๒๕๑๘ มาตรา ๓๖ ได้ระบุไว้ว่า

ในกรณีที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึกตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก หรือประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน

ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาห้ามมิให้นายจ้างปิดงาน หรือลูกจ้างนัดหยุดงาน ในเขตท้องที่ที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกหรือประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั้งหมดหรือบางส่วนได้

ในกรณีที่มีการปิดงาน หรือการนัดงานอยู่ก่อนมีประกาศของรัฐมนตรี ตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา สั่งให้นายจ้างที่ปิดงาน รับลูกจ้างกลับเข้าทำงาน หรือสั่งให้ลูกจ้างซึ่งนัดหยุดงานกลับเข้าทำงานตามปกติภายในระยะเวลาที่รัฐมนตรีกำหนด

** ประกาศของคณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งจะยกเลิกเสียเมื่อใดก็ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา (<http://www.thanaiphorn.com:สำนักงานทนายความและที่ปรึกษาพรนายณ์และเพื่อน ๓ พ.ค ๒๕๕๘>)

๒. หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

๒.๑ คำนิยามของหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

- องค์การสหประชาชาติให้ความหมาย หลักนิติธรรม(The Rule of Law) ว่าหลักการในการปกครอง (principle of governance) ซึ่งแต่ละบุคคล สถาบัน องค์กร หน่วยงาน รวมทั้งรัฐต่างๆ ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองนั้น มีความตระหนักรู้ และมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือ กฎเกณฑ์ (law) ที่ได้ร่วมกันสร้าง และต่างยอมรับว่าเป็นกฎที่ได้บัญญัติขึ้นด้วยความยุติธรรม มิใช่เป็นไปตามอำเภอใจของใครคนใดคนหนึ่ง ตลอดจนมีผลบังคับใช้ต่อทุกคน และทุกองค์การอย่างเท่าเทียม เสมอภาค และเป็นธรรม รวมทั้งมีความสอดคล้องกับหลักการ และมาตรฐานสิทธิมนุษยชนอันเป็นสากล

- ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน ให้ความหมายคำว่า หลักนิติธรรม(The Rule of Law) นั้นนักกฎหมายหรืออาจารย์สมัยก่อนๆมักจะให้ความหมายว่าหมายถึงหลักแห่งกฎหมายหรือหลักการปกครองด้วยกฎหมาย จนกระทั่งได้มีการบัญญัติคำว่าหลักนิติธรรมไว้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช๒๕๕๐มาตรา๑๖วรรคสองว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม (บทสัมภาษณ์ความคิดเห็นทางวิชาการ กองบรรณาธิการสำนักกฎหมายหลักเรื่อง “หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย หน้า ๓)

- ศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ เครืองาม ให้ความหมาย หลักนิติธรรม คือ “กฎหมายเป็นใหญ่ มีความเสมอภาค และในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขึ้น ต้องระงับคดีโดยศาล โดยพิจารณาคดีเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ออกกฎหมายลงโทษย้อนหลัง ให้โอกาสนำพยานเข้าสู้หรือที่เรียกว่า Fair trial ซึ่งเป็นหัวใจของหลักนิติธรรม” (ปาฐกถาสาธารณะเรื่อง “การใช้หลักนิติธรรมในประเทศไทย”)

๒.๒ แนวคิดและวิวัฒนาการของหลักนิติธรรม

แนวคิดที่ว่าด้วย หลักนิติธรรม ซึ่งแปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Rule of law นั้นมีจุดกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ โดยศาสตราจารย์ทางกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด คือ ดร.ไคซีย์(Albert Venn Dicey) และผู้พิพากษาชื่อดังเซอร์เอ็ดเวิร์ด ค็อก (Edward Coke) ได้เผยแพร่ความรู้ เนื้อหา รูปแบบ หลักการ และองค์ประกอบของหลักนิติธรรมในระยะแรกๆ

๒.๓ องค์ประกอบของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) คือหลักการที่ว่าด้วยการแบ่งแยกองค์การในการใช้อำนาจมิให้รวมศูนย์อยู่ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงองค์กรเดียว เนื่องจากหากปล่อยให้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง คณะบุคคลใดคณะบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งใช้อำนาจไปแต่เพียงผู้เดียวย่อมนำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยทั่วไปแล้วจะมีการแบ่งแยกองค์การใช้อำนาจออกเป็น ๓ องค์การ ประกอบด้วย องค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการ

ซึ่งทั้ง ๓ องค์การดังกล่าวจะทำหน้าที่ในการคานและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน มิให้เกิดสถานการณ์การกระจุกตัวของอำนาจอันเป็นเครื่องประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักการนี้ถือได้ว่ามีความสำคัญมากหลักการหนึ่งในการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐ

๒. หลักความชอบด้วยกฎหมาย (Legality) คือการใช้อำนาจใดๆ จำต้องผูกพันกับตัวบทกฎหมายไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือแม้กระทั่งศาล ก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งหลักการนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า คือ หลัก **ไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ**

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือหากไม่มีกฎหมายให้อำนาจกระทำ หรืองดเว้นการกระทำ หากได้มีการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใดๆ ไปโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจ ย่อมต้องถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้เพราะหากไม่นำเอาตัวบทกฎหมายมาคอยกำกับการใช้อำนาจแล้วก็จะส่งผลให้มีการใช้อำนาจไปตามอำเภอใจจนกระทั่งล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

หลักความชอบด้วยกฎหมาย มิได้หมายความว่า หากมีตัวบทกฎหมายรับรองการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำใดๆ แล้ว รัฐจะใช้อำนาจไปตามอำเภอใจได้ตามแนวคิดที่ว่า เมื่อมีกฎหมายก็ย่อมมีอำนาจ หากแต่หลักการนี้ยังหมายความว่า การเข้าตรวจสอบด้วยการใช้อำนาจของรัฐมีการใช้ไปเกินกว่าขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่อย่างไร หากข้อเท็จจริงปรากฏว่ากฎหมายให้อำนาจให้กระทำการได้ แต่มีการใช้อำนาจไปเกินกว่าขอบเขต (Ultra Verse) ที่กฎหมายกำหนดกรณีจะถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (Illegal)

๓. หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพโดยศาล (Right to a court hearing) หลักการนี้ถือว่าองค์กรตุลาการเป็นที่พึ่งสุดท้ายในการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม (The last Resort of justice) ให้กับประชาชน

กล่าวคือ ประชาชนจะได้รับการรับรองและคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรมผ่านองค์กรตุลาการไม่ว่าจะเป็นศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง หรือแม้กระทั่งศาลยุติธรรม

โดยทั้ง๓ศาลดังกล่าวนี้มีบทบาทในการเข้าไปตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่อย่างไรก็ดี การดำเนินพันธกิจขององค์กรตุลาการจะเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อองค์กรนี้มีความเป็นอิสระ(Independence)

กล่าวคือ เมื่อศาลไม่ได้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำอำนาจจากองค์กรใดๆไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร การพิจารณาพิพากษาคดีก็จะไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม เพราะตนไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Interests) ใดๆในผลแห่งคดีนั้น

นอกจากความเป็นอิสระข้างต้น หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพโดยศาลยังครอบคลุมไปถึงการรับประกันสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้วย (Right to fair trial) เช่น เปิดโอกาสให้มีการนำพยานหลักฐานมาหักล้างข้อกล่าวหาต่างๆเป็นต้น (ดร.พรศักดิ์ เลี้ยงบุญเลิศชัย หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย หน้า๑๘-๒๐)

โดยภาพรวมแล้วหลักนิติธรรมก็คือหลักการที่ถือกำเนิดเกิดขึ้นมาเพื่อจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ (Limited Government) ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานมาจากประวัติศาสตร์เมื่อครั้งที่ผู้ปกครองรวมศูนย์การใช้อำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียว ไม่มีใครสามารถที่จะเข้าไปควบคุมหรือตรวจสอบได้เลย อันมีลักษณะของรูปแบบการปกครองที่เรียกว่า ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม (Authoritarianism) กล่าวคือเมื่อคนใดคนหนึ่งมีอำนาจอย่างล้นพ้นแล้ว โดยธรรมชาติของอำนาจย่อมทำให้ผู้แก่อำนาจอันนำไปสู่การใช้อำนาจตามอำเภอใจโดยไม่คำนึงถึงบุคคลอื่นว่าการใช้อำนาจของตนจะเข้าไปล่วงละเมิดสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่นหรือไม่ประการใด อีกทั้งยังเป็นการใช้อำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดนั้นช่วยเหลือพวกพ้องของตน โดยมิได้คิดคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมโดยมาตรการที่ผู้ปกครองอำนาจนิยมในสมัยก่อนใช้กันมากที่สุดเช่น การสังหารชีวิต การสั่งจำคุกโดยไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาของศาล การสั่งขึ้นภาษีอากรตามอำเภอใจโดยมิได้รับความยินยอมจากรัฐสภาฯลฯ

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากที่เริ่มมีแนวคิดในการเข้าไปจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ในยุคแรกๆมีความสับสนอยู่พอสมควรว่าหลักการยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่จริงๆแล้วหมายถึงอะไรกันแน่เพราะในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่มีผู้ปกครองได้เข้ามาล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมากโดยอาศัยอำนาจในตัวเองกฎหมายซึ่งให้อำนาจไว้ เช่น มีการสังหารประชาชน หรือ ลงโทษประชาชนโดยมิได้ผ่านการ

พิจารณาตามกระบวนการยุติธรรมที่ต้องชี้ขาดโดยศาล การกระทำดังกล่าวของผู้ปกครองจึงถูกตั้งคำถาม และวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากว่าเป็นไปตามหลักนิติธรรมหรือไม่อย่างไร ซึ่งนักวิชาการบางท่านก็ว่าเป็น เพราะมีตัวบทกฎหมายให้อำนาจไว้ บ้างก็ว่าไม่เป็นเพราะแม้จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้จริง แต่มันเป็นการ เข้าไปล่วงละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไปจึงขัดต่อวัตถุประสงค์ของหลักนิติธรรม ที่มี วัตถุประสงค์เพื่อต้องการเข้าไป จำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครอง และมุ่ง ค้ำครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน หลังจากนั้นจึงได้แนวความคิดที่ตกผลึกว่า การปกครองโดยหลักนิติธรรมที่แท้จริงพึงต้องดูใน เนื้อหาของตัวบทกฎหมายด้วยว่ามีเนื้อหาที่มุ่งจำกัดอำนาจรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือไม่ ซึ่งตรงนี้เองจะเป็นการแบ่งแยกแนวคิดระหว่าง Rule by law กับ Rule of law ออกจากกัน

กล่าวคือ Rule by law นั้นคือการปกครองที่ผู้ปกครองใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการเข้าไปล่วง ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งตรงกันข้ามกับ Rule of law ที่เป็นหลักการควบคุมการใช้อำนาจของ ผู้ปกครองเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ดังนั้น หลักการใหญ่ของหลักนิติธรรม ก็คือ หลักการจำกัดการใช้อำนาจรัฐเพื่อเข้าไปรับรองและ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั่นเอง (ดร.พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคม ประเทศไทย หน้า ๑๕-๑๘)

๒.๔ หลักนิติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคมไทย

ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน ได้กล่าวว่า หลักนิติธรรม(The rule of law) คือการปกครองบ้านเมืองโดยใช้ กฎหมายที่ถูกต้องตามหลักสากล ซึ่งแตกต่างจากการใช้การปกครองโดยคน(rule of men) ซึ่งมีอำนาจ เด็ดขาด กระทำตามอำเภอใจ หลักนิติธรรม หรือ The rule of law ต่างจากการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการ ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบ้านเมืองปกครองโดยอำนาจเผด็จการ การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการ ปกครองภายใต้อำนาจเผด็จการเป็นลักษณะ The rule of law

การที่บ้านเมืองจะมีหลักนิติธรรม หรือ The rule of law นั้น กฎหมายจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ ๓ ประการหลัก

๑.เป็นกฎหมายที่ออกโดยรัฐาธิปัตย์ (Sovereign) ซึ่งหมายถึงผู้มีอำนาจสูงสุดในบ้านเมืองขณะนั้น เช่น สภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน หรืออำนาจเด็ดขาดจากรัฐบาลทหารที่มาจากการยึดอำนาจ ทั้ง สองส่วนนี้ถือว่าเป็นรัฐาธิปัตย์ ประเด็นอยู่ที่ว่ารัฐาธิปัตย์ที่เป็นสภาที่มาจากราชาชนนั้นมีโอกาสที่จะออก

กฎหมายที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม ส่วนที่มาจากการปฏิวัติรัฐประหารนั้นเริ่มต้นเป็นอำนาจที่ขาดความชอบธรรม หรือ political legitimacy จึงยากที่จะนำไปสู่หลักนิติธรรมได้

๒. กฎหมายต้องมีลักษณะสากล (Universalistic) บังคับใช้ทั่วไป ไม่ใช่ข้อยกกฎหมายเพื่อคนเดียวหรือกลุ่มเดียว หรือกฎหมายที่ใช้นั้นแม้จะใช้ทั่วไปทั้งสังคม แต่มีข้อยกเว้นมากมายจนข้อยกเว้นจะกลายเป็นกฎ ก็ไม่ถือว่าเป็นหลักสากล การออกกฎหมายเฉพาะตัวบุคคล เฉพาะเหตุการณ์ ย่อมยากที่จะอธิบายว่าเป็นหลักนิติธรรม

๓. กฎหมายจะต้องมีสภาพบังคับ (sanction) หรือที่เรียกเป็นภาษาต่างๆว่า enforcement กล่าวคือต้องนำกฎหมายไปบังคับเสมอภาคกันโดยไม่คำนึงถึงเหล่ากำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา สถานะทางสังคม การบังคับกฎหมายต้องเป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม ไม่ใช่กระทำโดยอำเภอใจ จะเห็นได้ว่า แม้กฎหมายจะออกมาเป็นลักษณะครบ ๒ ข้อเบื้องต้น คือ มาจากรัฐาธิปไตยอย่างถูกต้อง มีลักษณะสากล แต่ถ้การบังคับกฎหมายมีการเลือกปฏิบัติกฎหมายนั้นก็จะเป็นหมิ่นขาดความชอบธรรม หลักนิติธรรมย่อมเกิดไม่ได้ ความยุติธรรมย่อมไม่มี เมื่อความยุติธรรมไม่มี ความสามัคคีย่อมไม่เกิด การจะพูดถึงการอยู่ร่วมกันโดยสันติ มีความปรองดองอย่างสันติสุข กฎหมายจะต้องคงไว้ซึ่งความยุติธรรมซึ่งเป็นหลักการอันศักดิ์สิทธิ์ (ลิจิต ธิรเวทิน , หลักนิติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคม , หนังสือพิมพ์สยามรัฐ วันที่ ๑๘ ส.ค.๒๕๕๔)

๓. วิเคราะห์วิจารณ์

ในอดีตผู้นำใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศแต่เพียงผู้เดียวเนื่องจากชุมชนในอดีตมีจำนวนคนน้อย ผู้นำจะปกครองโดยใช้อำนาจออกกฎระเบียบในการปกครองประเทศ ผู้นำเป็นใหญ่ เป็นผู้ใช้อำนาจและปกครองชุมชนโดยคนๆ เดียว และเมื่อชุมชนขยายตัวขึ้นเล็กน้อยผู้นำจะใช้จารีตประเพณีของคนในชุมชนมากำหนดกฎระเบียบปกครองคนในชุมชน

เมื่อชุมชนขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นประเทศผู้นำจำต้องยอมจำกัดอำนาจตนเองลงบนพื้นฐานความต้องการสิทธิเสรีภาพเพิ่มขึ้นของประชาชนในการดำรงชีพ จึงได้มีกฎข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์ หรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่กำหนดข้อตกลงร่วมกันของสังคมในการออกกฎหมาย บทลงโทษผู้กระทำความผิดกฎเพื่อนำให้ประชาชนโดยรวมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นถ้าเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงหรือความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมืองซึ่งจะทำให้เกิดอันตรายต่อประเทศอย่างร้ายแรงก็สามารถใช้กฎหมายพิเศษหรือกฎอัยการศึกซึ่ง

นานาประเทศยอมรับโดยได้พยายามวางกรอบให้มีการใช้อำนาจกฤษฎีการศึกษได้เพียงเท่าที่จำเป็นจริง ๆ
อย่างจำกัดเท่านั้นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพื่อคุ้มครองรักษาประโยชน์สาธารณะไว้

ตามกฎหมายสากลผู้นำคือตัวแทนของประชาชนที่เลือกเข้าไปบริหารประเทศและใช้กฎหมายที่
ปชช. มีส่วนร่วมในการกำหนด การร่างในทุกขั้นตอน เป็นที่ยอมรับของ ปชช. ส่วนมากและเป็นที่ยอมรับ
ของนานาประเทศ ซึ่งกฎหมายต้องมีความเป็นสากล มีความเสมอภาค มีความเป็นอิสระ โดยต้องมีองค์
อิสระไม่เลือกข้างและมีขบวนการยุติธรรมที่มีความเที่ยงตรง

สรุป ไม่มีกฎหมาย ไม่มีอำนาจ การใช้กฎหมายพิเศษ/กฤษฎีการศึกษนั้นควรใช้ในช่วงเวลาที่มี
เหตุการณ์รุนแรงที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศควรใช้อย่างระมัดระวังไม่ไปกระทบสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชนและระยะเวลาของการดำรงอยู่ต้องมีระยะเวลาที่สั้น มีขอบเขต กำหนดเวลาที่ชัดเจนเพื่อไม่ให้
ประชาชนรู้สึกอึดอัดต่อการถูกรีดถอนสิทธิเสรี โดยการใช้กฎหมายพิเศษ

ถึงแม้ว่าการใช้กฤษฎีการศึกษจะเป็นวิธีการที่ผู้นำประเทศในขณะนั้นจะใช้เป็นเครื่องมือในการทำให้
เกิดความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ แต่ก็ไม่ควรใช้อำนาจนี้อย่างยาวนาน โดยไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน
เพราะจะสร้างปัญหากระทบต่อความเชื่อมั่นของคนในประเทศและต่างประเทศในการลงทุนทำธุรกิจต่าง ๆ
ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม ประเทศจะเกิดภาวะ
เศรษฐกิจซบถตัว ชงกั๊งน ย่อมไม่ส่งผลดีต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและการพัฒนาประเทศ

.....

บรรณานุกรม

๑. อุกฤษ มงคลนาวิน ,บทสัมภาษณ์ความคิดเห็นทางวิชาการ กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมายจุลนิติ เรื่อง “หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย เมื่อวันอังคารที่ ๑๕ พ.ย.๒๕๕๔ ณ.บ้านร่วมฤดี ถนนเพลินจิต เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
- ๒.วิษณุ เครืองาม ,ปาฐกถาสาธารณะเรื่อง “การใช้หลักนิติธรรมในประเทศไทย”,สมาคมรัฐศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๓ ธันวาคม๒๕๕๓
- ๓.พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย ,บทสัมภาษณ์ความคิดเห็นทางวิชาการ กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย จุลนิติ เรื่อง “หลักนิติธรรมกับสภาพของสังคมประเทศไทย เมื่อวันศุกร์ที่ ๕ธ.ค.๒๕๕๔ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๔.ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์ ,หลักนิติธรรม (Rule of Law) , กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง
- ๕.ลิขิต ธีรเวคิน , หลักนิติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคม , หนังสือพิมพ์สยามรัฐ วันที่ ๑๘ ต.ค.๒๕๕๔
- ๖.พระราชบัญญัติ กฎอัยการศึก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗
- ๗.<http://www.fpps.or.th/news>. พฤษภาคม ๒๕๕๗ : ๔ เหล่าทัพยึดอำนาจการปกครอง
- ๘.<http://www.baanjommyut.com> พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช๒๔๕๗
- ๙.<http://www.thanaiphorn.com> สำนักงานทนายความและที่ปรึกษาพรนารายณ์และเพื่อน: ๓ พ.ค. ๒๕๕๘: กฎอัยการศึกคืออะไร ข้อห้าม อำนาจ มีอะไรบ้าง
๑๐. <http://www.pub-law.net> : เว็บไซต์เครือข่ายกฎหมายมหาชนไทย . บทวิเคราะห์พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ , ปิยะบุตร แสงกนกกุล , คณะนิติศาสตร์ , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,
๑๑. <http://www.thairath.co.th> :๒๐พ.ค.๒๕๕๗: เปิดอำนาจครอบจักรวาลกฎอัยการศึก ๒๕๕๗